

SIMONE WEIL I EL CANT GREGORIÀ. LA MÚSICA RELIGIOSA: UNA PEDAGOGIA ESPIRITUAL

Simone Weil (1909-1943) és una de les pensadores més importants de la primera meitat del segle XX. En ella, recerca teòrica i experiència personal van anar sempre molt unides. Al llarg de la seva curta vida es va sentir molt atreta pel cristianisme i tot i que no es va voler batejar s'hi va identificar profundament. Una de les experiències que més la va trasbalsar va ser l'audició de l'ofici cantat en gregorià al monestir de Solesmes. Probablement la música religiosa, si és profunda i viscuda, constitueix una transcendent pedagogia espiritual. De tot això ens en parla Josep Oton Catalan, professor de secundària (Geografia i Història), autor de diverses publicacions sobre espiritualitat i també professor a l'Institut Superior de Ciències Religioses de Barcelona.

Sempre en recerca

"DIUMENGE DE PASQUA: Al tornar d'una església on esperava (estúpidament) escoltar cant gregorià..." Aquestes paraules espontànies, i una mica sorprenents, no són el testimoni d'un pietós feligrès d'una parròquia, enamorat del cant gregorià, ni d'un melòman especialista en música sacra; ben al contrari, estan extretes del diari d'una dona de vint-i-sis anys, obrera d'una fàbrica a la França d'entreguerres (1919-1939)

L'autora d'aquesta mena d'exabrupte és Simone Weil, catedràtica de filosofia, compromesa en la lluita obrera i una de les pensadores socials més importants del segle XX. Va estudiar a la prestigiosa *École Normale Supérieure* de París, on va ser alumna d'Alain¹. A més, va coincidir, com a companya d'estudis a la Sorbona de París, amb Simone de Beauvoir (1908-1986)². Simone Weil va treure el número u a l'examen de graduació en filosofia; Simone de Beauvoir va ser la número dos.

Simone Weil estava fortament compromesa en la lluita per a la millora de les

Simone Weil, a qui veiem en una fotografia de 1921, és una de les pensadores més importants de la primera meitat del segle XX.

condicions de vida dels treballadors. Col·laborava en diversos moviments sindicals i escrivia a revistes d'esquerres. Tot i això, l'ascens del nazisme a Alemanya i la situació dels treballadors a les fàbriques de la Unió Soviètica van fer-la dubtar sobre l'eficàcia dels plantejaments teòrics que fins a aquell moment l'havien inspirat. Per aquest motiu, i un cop finalitzada la seva gran obra, *Réflexions sur les causes de la liberté et de l'oppression sociale*, va optar per anar a treballar a una fàbrica per tal de conèixer de primera mà la situació del proletariat. Va començar a la factoria *Alsthom* i després va continuar com a fresadora a la coneguda *Renault*. Era l'any 1934, en plena depressió econòmica. L'atur era una lacra que castigava els obrers sense feina arrabassant-los tota esperança. Però també, els qui tenien el privilegi de poder treballar, havien d'acceptar unes condicions laborals deplorables.

L'extrema duresa del treball a la fàbrica, i la feblesa física de Simone Weil, l'abocaren a la malaltia. Anys més tard, escriurà sobre aquesta etapa de la seva vida: *"En la meua estada a la fàbrica, confosa als ulls de tothom, fins i tot als meus propis ulls, amb la massa anònima, la desgràcia dels altres va entrar en la meua carn i en la meua ànima. Res em separava d'ella, perquè havia oblidat realment el meu passat i no esperava cap futur, i difícilment podia imaginar la possibilitat de sobreviure a totes aquelles fatigues"*.

Simone Weil era una persona dotada, a més d'una gran intel·ligència, d'una exquisida sensibilitat. En el mateix diari trobem fragments que expressen la intensitat de la seva experiència: *"L'esgotament aconseguirà fer-me oblidar l'autèntica raó de la meua estada a la fàbrica i torna per a mi casi invencible la gran temptació que comporta aquesta vida: la de no pensar més, l'única manera de no patir"*.

Vist el seu estat d'ànim, no resulta gens difícil imaginar que el desig que impulsava

Simone Weil a escoltar cant gregorià era asserenar el seu interior després de tant de patiment. El cant la devia ajudar a retrobar la pau i el sentit de la seva vida. Era un aliment espiritual que guiava, inconscientment, Simone Weil vers una font d'aigua per calmar el seu anhel.

Per què ens ha de sorprendre que aquesta pensadora anés a una església? Senzillament perquè es tracta d'una persona formada en el pensament laic francès, prou allunyada dels plantejaments religiosos, més propera a l'agnosticisme que a qualsevol religió, fins i tot la jueva, la del seus avis.

Ara bé, la frase del seu diari amb què hem iniciat l'article denota una queixa: esperava estúpidament escoltar cant gregorià. Què vol dir això? Segurament que, per desgràcia, no va trobar allò que cercava. No va poder escoltar la música que en aquell moment necessitava i se'n va anar tota decebuda.

Més enllà de l'estètica musical

L'admiració de Simone Weil pel cant gregorià és només fruit d'una gran sensibilitat estètica? No hi ha cap rerefons religiós? La seva honestedat intel·lectual fa que, en els seus escrits, no amagui l'efecte interior que li provoca la música. Així, durant les vacances de 1935 a Portugal, es fa palesa la dimensió religiosa de la seva inquietud musical.

El seus pares se l'havien endut per tal que pogués descansar després de tot un any de treball a la fàbrica. Estava desfeta, físicament i psíquica. Segons ella, el contacte directe amb l'infortuni (*malheur*) havia matat la seva joventut. Estava acostumada a patir a causa de les seves migranyes, però a la fàbrica va experimentar la desgràcia de l'ésser humà, i això l'havia trasbalsat pegonament.

A Portugal, va voler marxar tota sola, sense els seus pares, a un poblet de

Simone Weil, amb uniforme de miliciana, a Barcelona durant la guerra civil. Tot i ser professora de filosofia, el seus compromís intel·lectual la va dur a treballar d'obra en una fàbrica i també a participar al costat de la República durant l'enfrontament bèl·lic de 1936-1939.

pesCADORS. Allà es retroba amb la misèria humana. Tanmateix, va poder assistir a una processó, durant les festes patronals.

Era de nit, estava sola, hi havia lluna plena.

"El poble estava al costat del mar. Les dones dels pescadors caminaven en processó prop de les barques, duïen ciris i entonaven càntics, sens cap mena de dubte molt antics, d'una tristor punyent. Res podria donar una idea d'allò. Mai més he sentit res tan colpidor, excepte el cant dels sirgadors del Volga. Allà vaig tenir de sobte la certesa que el cristianisme era per excel·lència la religió dels esclaus, i que els esclaus no podien deixar d'adherir-se a ella, i jo entre ells".

Aquest efecte de la música religiosa en el seu interior es torna a manifestar en d'altres moments de la seva vida. Així, per exemple, l'any 1937, visita Itàlia, mentre es recupera d'un accident patit durant la seva intervenció a la Guerra Civil Espanyola. Simone Weil, com tants altres intel·lectuals d'esquerres es va fer miliciana i, com a membre de la columna de Durruti, va participar en accions militars al front d'Aragó. Aquesta experiència va durar ben poc: es va cremar amb una paella d'oli bullent i va haver d'abandonar el front i guardar repòs.

A Itàlia, visita la ciutat de Roma. Per carta, descriu aquest viatge al seu amic Jean Posternak i li explica la seva impressió quan assisteix a la missa de Pentecosta celebrada a la Basílica de Sant Pere del Vaticà. En aquesta ocasió,

cantava el cor d'infants de la Capella Sixtina. *"No sé de qui era la missa, segurament de Palestrina. Diví. Aquella música, aquelles veus, aquells textos litúrgics, aquella multitud en gran*

part agenollada -hi havia molts homes i dones del poble, elles amb els seus mocadors al cap- exactament l'art total que Wagner perseguia".

Un cop més, aquesta pensadora ben propera a l'anarquisme, ens sorprèn per la seva sensibilitat espiritual que li permet gaudir de la música religiosa: *"Després d'una jornada com aquesta, totalment dedicada a escoltar música religiosa, una se sent extraordinàriament bé. Si el paradís s'assembla a Sant Pere durant els cors de la Sixtina, val la pena anar-hi".*

Què està passant a l'interior d'aquesta lluitadora per la justícia? Està descobrint una dimensió transcendent de la realitat, més enllà de la desgràcia i l'infortuni? En un carta del 12 de maig de 1942, adreçada al poeta francès Joë Bousquet, paralític com a conseqüència d'un desafortunat tret a la I Guerra Mundial, li confessa l'origen d'aquesta transformació interior:

"Durant tot això, ni tan sols la mateixa paraula "Déu" tenia cap lloc en els meus pensaments. No el va tenir més que a partir del dia en què, fa aproximadament tres anys i mig, ja no vaig poder rebutjar-la. En un moment d'intens dolor físic, mentre m'esforçava a estimar però sense creure'm amb dret a donar un nom a aquest amor, vaig sentir -sense estar en absolut preparada, perquè mai havia llegit els místics- una presència més personal, més certa, més real que la d'un ésser humà, inaccessible tant als sentits com a la imaginació, anàloga a l'amor que es transparentaria a través del més tendre somriure d'un ésser estimat. Des d'aquest instant, el nom de Déu i el de Crist s'han

Foto: BEDAVIAR.

Els monjos de Poblet cantant al cor. Per mitjà de la música religiosa, la cultura esdevé experiència de Déu.

barrejat de forma cada cop més irresistible en els meus pensaments".

En quin moment va tenir aquesta experiència? En quin context? Ens ho explica en una altra carta també de maig de 1942, aquest cop adreçada al dominic J.M.Perrin. De nou trobem la música religiosa jugant un paper molt important en l'experiència interior de Simone Weil:

"El 1938 vaig passar deu dies a Solesmes, del diumenge de Rams al dimarts de Pasqua, seguint els oficis. Patia intenses migranyes i cada so em malmetia com si fos un cop; un esforç extrem d'atenció em permetia sortir d'aquesta carn miserable, deixar-la patir sola, abandonada al seu racó, i trobar una alegria pura i perfecta en la insòlita bellesa del cant i les paraules. Aquesta

experiència em va permetre comprendre millor, per analogia, la possibilitat d'estimar l'amor diví a través de la desgràcia. Evidentment, en el transcurs d'aquests oficis, el pensament de la passió de Crist va entrar en mi d'un cop i per a sempre".

Aquesta experiència de Simone Weil ens evoca la conversió del poeta Paul Claudel, la nit de Nadal de 1886, mentre escoltava el *Magnificat* de les vespres celebrades a Notre Dame de París; així com la del filòsof espanyol Manuel García Morente, durant el seu exili a París l'any 1937, mentre escoltava a la radio *L'enfance de Jésus*, peça del compositor L.H. Berlioz.

A l'abadia de Solesmes, el cant serveix de pont i connecta la realitat dolorosa de la vida de Simone Weil amb el gran misteri del patiment que és la Pasqua de Crist. La música esdevé vehicle que possibilita la comunió de l'individu amb el Misteri.

De l'impacte del cant gregorià a la seva vida, Simone Weil en deixa constància als seus *Cahiers*, quaderns de notes, on trobem pensaments arriscats que traspuen una experiència interior colpidora. La música serveix de metàfora per expressar allò que sent per dintre. *"La monotonia és el que hi ha en el món de més bell o de més horrorós. De més bell sí és un reflex de l'eternitat, (per exemple) el cant gregorià. Altrament, del més horrorós"*.

També s'atreveix a afirmar que un apassionat per la música pot ser perfectament un home pervers, en canvi, segons ella, no ho pot pensar d'algú assedegat de cant gregorià. Així mateix, arriba a comparar la força de la melodia gregoriana amb el testimoni dels màrtirs.

El gregorià, un cant d'esperança en moments de dolor

Durant l'ocupació de França pels nazis, Simone Weil ha de fugir. Era d'origen jueu i col·laborava amb la Resistència francesa en contra del govern del mariscal Pétain. A les terres del sud de França, en-

tra en contacte amb la civilització del romànic. Entusiasmada per la cultura occitana afirma: *"El cant gregorià puja lentament i, quan pensem que prendrà seguretat, el moviment ascendent s'interromp i comença a baixar; el moviment ascendent està contínuament sotmès al moviment descendent. La gràcia és la font de tot aquest art"*.

Posteriorment, l'any 1942, a contracor ha d'abandonar Marsella, juntament amb els seus pares, per a dirigir-se als Estats Units. Durant el viatge vers l'exili, compara la situació d'aquell terrible moment històric amb el Misteri Pasqual expressat per mitjà del cant gregorià. Reconeix en la música el seu estat interior, una pregona intuïció barrejada d'emoció, de realisme, dolor i esperança, tan difícil d'articular en mots.

"La joia de la Pasqua no és la que segueix al dolor, la llibertat després de les cadenes, el sadollament després de la fam, la reunió després de la separació. És la joia que planeja per damunt del dolor i el culmina. El mateix cant gregorià (Salve, festa dies...) ho posa de manifest. El dolor i la joia estan en un equilibri perfecte. El dolor és el contrari que la joia, però la joia no és el contrari del dolor".

A l'exili de Londres, l'any 1943, treballa per a la Resistència francesa i elabora una proposta cívica i política per a França i Europa: *L'enracinement*. Encara enlluernada per l'esplendor del passat, en concret, per la civilització medieval descoberta a Occitània, afirma: *"Les esglésies romàniques i el cant gregorià només van poder sorgir d'unes poblacions on hi havia molta més puresa que durant els segles posteriors"*.

Un testimoni profètic

Tot i que Simone Weil va romandre al llindar de l'Església ja que no va acceptar ser batejada, el seu testimoni ens impacta. Morí als 34 anys, de tuberculosi, a l'exili de Londres, el 1943, en uns temps de fosc per a la humanitat: els esdeveniments socials i polítics que acom-

panyaven la II Guerra Mundial.

El missatge de Simone Weil va ser recollit per personatges de renom com Albert Camus, gran admirador del seu pensament, però també va ser llegida per grans homes d'Església com Joan XXIII i Pau VI. Fins i tot, hi ha qui afirma que el seu pensament va influir decisivament en el tarannà obert i dialogant del Concili Vaticà II ja que sembla percebre's un eco del seu pensament en el magnífic discurs inaugural del papa Joan. Angelo Roncalli havia llegit Simone Weil quan era nunci a París.

Resseguir el testimoni de Simone Weil ens permet descobrir la importància de la música religiosa i, més en concret, del cant gregorià, en un món com el nostre on moltes persones, més enllà dels convencionalismes socials, experimenten, anònimament, una profunda set de l'Absolut.

El compositor de música religiosa es fa ressò dels moviments interns de l'esperit humà en la seva recerca de Déu. Per aquest motiu, aquells qui escolten aquesta música sintonitzen internament amb una experiència de la qual potser encara no són prou conscients. Per mitjà de la música religiosa, la cultura esdevé experiència de Déu, i l'experiència de Déu esdevé cultura.

Tant de bo si tots aquells que, com Simone Weil, s'acosten a una església per motius culturals, descobrissin que, potser en realitat, estan assedegats del Déu present més enllà de tota forma musical i artística. Aleshores els monestirs serien, com sempre han estat, un referent en l'evangelització que cada època reclama.

Josep Oton

NOTES:

1. Pseudònim del pensador francès Émile-Auguste Chartier (1868-19519). Va ser professor de l'escola normal de la ciutat francesa de Rouen. Va defensar un humanisme individualista que buscava les seves arrels en la cultura clàssica. El seu pensament va influir molt l'escola normal, la qual reorientà la seva pedagogia en la formació de mestres cap a un pensament lliure i moral més que no pas cap a l'acumulació de coneixements. Políticament va ser pacifista i es va oposar a la primera guerra mundial.
2. Escriptora francesa. Es llicencià en filosofia a la Sorbona (1929), on trobà Jean-Paul Sartre, amb el qual va compartir la vida i pel qual va ser molt influïda en les seves actituds i el seu pensament. Va publicar la seva primera novel·la el 1941.